

FRAMFÖR KAMERAN HOS
ATELIER

S' Ora

ELSIE ALTMANN-LOOS (1899–1984)

Altmann-Loos var en österrikisk dansare och skådespelare. Hennes dansdebut skedde 1919 och senare samma år gifter hon sig med den trettio år äldre modernistiske arkitekten Adolf Loos. Han var motståndare till Wienersecessionen och förespråkade en enkel arkitektur, fri från dekorationer och ornament.

Elsie Altmann-Loos kom relativt snart att generera större inkomster än maken och hon tvingades till frekvent turnerande för att kunna försörja hans flärdfulla livsstil. År 1928 dömdes maken för barnmisshandel. Efter att han krävt att frun – för att behaga honom mer – skulle förlänga sina ben genom en operation där benen kapades och sattes ihop på nytt, skilde de sig.

Eftersom hon var judinna tvingades hon i exil under andra världskriget. Hon bosatte sig i Argentina, gifte om sig och tog namnet Elsie Altmann-Loos de Gonzales Varona. I Argentina arbetade hon som översättare och 1984 kom hennes censurerade memoarer ut: *Mitt liv med Adolf Loos*. Hon återvände aldrig till Europa utan dog i Buenos Aires.

Porträttet av Elsie Altmann-Loos togs av d'Ora år 1922.

Elsie Altmann-Loos, 1922. Dora Kallmus (Atelier d'Ora)
© Photostudio Setzer-Tschiedel.

JOSÉPHINE BAKER (1906–1975)

Freda Josephine McDonald alias Joséphine Baker var en amerikansk-fransk dansare, sångare och varietéartist. Hon föddes i Missouri i en familj med svåra ekonomiska förhållanden och lämnade hemmet som tonåring. Hon kom att tillbringa större delen av sitt liv i Frankrike. År 1925 slog hon igenom med *La Revue Nègre*, en show som satts upp på Théâtre des Champs-Élysées, ägd av svensken Rolf de Maré. Året därpå uppträdde hon i den ikoniska banankjolen.

Dansaren Baker hade även en spionkarriär. Hon rekryterades av ledaren för motståndsrörelsen i Paris, Jacques Abtey. Då tyskarna under andra världskriget ockuperade Paris gav Baker Abtey täckmantel som sin manager och förde honom ut ur staden. Under sina turnéer i Frankrike och Spanien träffade hon tyskar på ambassadfester och lyckades inhämta information om truppförflyttningar som hon förde vidare till motståndsrörelsen med hjälp av osynlig skrift på notpapper. Bakers engagemang för mänskliga rättigheter och hennes arbete med den franska motståndsrörelsen ledde till att hon hösten 2021, som första svarta kvinna, hedrades med en plats i nationalmonumentet Panthéon i Paris.

Baker kunde inte få biologiska barn men adopterade under åren tolv barn från olika länder, som hon kallade *Rainbow Tribe*. Efter ekonomiska svårigheter på 1960-talet fick hon av prinsessan Grace ett hus i Monaco dit hon flyttade med sina barn och hade som bas mellan sina många turnéer. Hon dog bara några dagar efter premiären av sin sista show: *Joséphine*.

Joséphine Baker, 1928. Dora Kallmus
(Atelier d'Ora)
© Museum für Kunst und Gewerbe.

ANITA BERBER (1899–1928)

Berber var en skandalomsusad och multibegåvad tysk dansare, skådespelare och författare. Åren efter första världskrigets slut sjöd Tyskland av kreativitet och av ett uppdämt behov av kultur såväl som frigörelse. Friare censurlagar skapade möjligheter inom teater- och varietéscenen, vilket passade Berber perfekt och som tjugoåring uppträdde hon naken på kabaréer.

Berber medverkade även i ett flertal filmer, bland annat i Richard Oswalds stumfilm *Different From the Others* från 1919. Filmen anses vara den första som förespråkade homosexuellas rättigheter. Den utmanade Tysklands förbud mot homosexualitet och förbjöds sedermera av nazisterna.

Tillsammans med Sebastian Droste utformade hon den omtalade föreställningen *Die Tänze des Lasters, des Grauens und der Ekstase* (Danser av laster, skräck och extas) som var full av sadomasochism, sex och nakenhet. De blev internationella celebriteter och gav även ut en tryckt utgåva med samma namn, där fotot taget i Madame d'Oras ateljé ingick.

En av Berbers kärleksaffärer var med Hollywoodstjärnan Marlene Dietrich och Berbers bisexualitet och trotsande av traditionella könsnormer dryftades flitigt i skvallerpressen. Det berättas hur Berber, enbart iklädd en pälsboa, en brosch fylld med kokain och en apa på axeln, minglade på Berlins nattklubbar och kasinon. Hon dog 29 år gammal efter att ha kollapsat på en scen i Beirut. År av intensivt missbruk av kokain, kloroform, eter och alkohol tog ut sin rätt.

Anita Berber, 1922. Dora Kallmus (Atelier d'Ora) © Photoinstitut Bonartes.

LIZICA CODREANU (1901–1993)

Dansaren och koreografen Lizica Codreanu föddes i Bukarest, Rumänien. Sommaren 1919 reste hon till Paris med sin syster, skulptören Irina Codreanu. Irina blev lärling i den rumänske skulptören Constantin Brancusis ateljé och genom honom fick systrarna kontakt med Paris kulturella avant-garde. I fotot av Madame d'Ora från 1926 är Lizica Codreanu klädd i en dräkt av konstnären Sonia Delaunay och hon dansade även till Erik Satie's *Gymnopédies* i en dräkt som Brancusi skapat specifikt för henne. Brancusi dokumenterade hennes dans i sin ateljé i en serie fotografier. National Dance Center i Bukarest återskapade Codreanus dans i en föreställning 2014.

I slutet av 1926 gifte hon sig med journalisten Jean Fontenoy och tillsammans reste de till Kina. De fick en son tillsammans men efter några år lämnade hon maken. Hennes danskarriär var kort och från 1938 undervisade hon yoga i Paris. Hon dog i den nordfranska staden Louveciennes 1993.

Lizica Codreanu, 1927. Dora Kallmus
(Atelier d'Ora) © Photoinstitut Bonartes.

COLETTE (1873-1954)

Sidonie Gabrielle Colette föddes i en småstad i Bourgogne, Frankrike. Vid 20 års ålder gifte hon sig med den 15 år äldre författaren och kritikern Henri Gauthier-Villars. Colettes fallenhet att skriva visade sig snart och maken uppmuntrade henne att skriva fyra noveller, vilka han publicerade under eget namn. Colette lämnade honom efter några år och eftersom exmaken behöll royalties för novellerna fick hon klara uppehållet bland annat genom att uppträda på kabaréscener i Paris.

Colette, 1954. Dora Kallmus (Atelier d'Ora)
© Museum für Kunst und Gewerbe.

Hon hade ett förhållande med markisinnan de Balbeuf (Missy) och år 1907 uppträdde de tillsammans på Moulin Rouge i pantomimen *Drömmen om Egypten*. Att vara queer var relativt accepterat i Paris, men trots att det fanns en öppenhet i Paris så orsakade deras kyss mitt på scenen ett uppror på Moulin Rouge.

Colette kom under sin levnad att skriva romaner, erotiska noveller, essäer och memoarer. Som journalist skrev hon om allt från våld i hemmet, anorexi och orgasmer till första världskrigets frontlinjer. Hon arbetade också med stumfilm, öppnade en kedja av skönhetssalonger och skrev ett libretto till en opera av Ravel.

d'Oras porträtt av Colette togs under hennes sista tid i livet. Hon var då gift med sin tredje make, Maurice Goudekot. Tillsammans hade de överlevt andra världskriget. Maken var jude och tillfångatogs 1941 av Gestapo, men Colette lyckades få honom frigiven.

SEBASTIAN DROSTE (1892–1927)

Droste (f. Willj Knobloch) var en tysk poet, skådespelare och dansare. Han tjänstgjorde i första världskriget och flyttade efter krigsslutet till Berlin. Där försörjde han sig som nakendansare och som expressionistisk poet. Berlin pulserade vid den här tiden av neonljus och nöjesliv. Moraluppfattningar och seder utmanades, det tånjdes på gränserna; utmanade moraluppfattningar och seder, tånjde på gränserna; exotisk jazz spelades på klubbar och på kabaréernas scener var artisterna både nakna och fräcka i munnen. I denna miljö fanns också utrymme för homosexuella – med ett stort antal kaféer, klubbar och barer för gaypubliken.

År 1922 mötte Droste dansaren Anita Berber på en gaybar. Tillsammans satte de upp föreställningen *Die Tänze des Lasters, des Grauens und der Ekstase* (Danser av laster, skräck och extas) som var full av sadomasochism, sex och nakenhet. Uppsättningen tog Wien, och sedermera Europa, med storm. De gav även ut en tryckt utgåva med samma namn, där fotot taget i Madame d'Oras ateljé ingick. I utgåvan ingick även poesi, texter och teckningar av scenkläder.

Paret splittrades då Droste flyttade till New York med sin älskare. Han dog 1927 av tuberkulos.

Anita Berber & Sebastian Droste,
1922. Dora Kallmus (Atelier d'Ora)
© Photoinstitut Bonartes.

EMILIE FLÖGE (1874–1952)

Flöge tros vara kvinnan i konstnären Gustav Klimts verk *Kyssen* från 1907-1909. Hon var emellertid mer än Klimts musa. Tillsammans med sina två systrar Pauline och Helene startade Flöge 1904 modehuset Schwestern Flöge. Interiören i modehuset utfördes av Josef Hoffmann och Koloman Moser från Wiener Werkstätte och under en period hade systrarna hela åttio sömmerskor i sina ateljéer. Moderiktiga damer i kulturella eliten i Wien kunde beställa porträtt av Klimt, skrud från Schwestern Flöge och porträttfoto av Madame d'Ora.

Som kreativ ledare och stylist skapade Flöge s.k reformklänningar, ett löst och bekvämt sittande plagg med vida ärmar som förespråkade komfort och utdömde åtsittande snörningar och korsetter. Dessa reformklänningar skulle bidra till kvinnans frigörelse. De var dekorerade med geometriska former med inspiration från Östeuropa och från Japan. Mönstren går att känna igen i livskamraten Gustav Klimts målningar.

Emilie Flöge, 1909. Dora Kallmus (Atelier d'Ora) © Österreichische Nationalbibliothek.

FOUJITA 1886–1968

Konstnären Léonard Fujita Tsuguharu föddes i Tokyo och studerade som ung vid stadens konstakademi. År 1913 flyttade han till Paris och kom snart att ingå i en krets av konstnärer, bland andra, Amedeo Modigliani, Pablo Picasso, Henri Matisse, och även d'Ora. Av sina många vänner kallades han *Fou Fou* och var känd för sina påkostade fester. I Paris tog han danslektioner av Isadora Duncan, som även Carl Milles såg och beundrade under sin vistelse i staden.

Vid ankomsten till Paris var Foujita gift men separerade kort därefter. Han gifte om sig ytterligare fyra gånger och hade stundtals öppna relationer med sina hustrur där båda parter hade både manliga och kvinnliga älskare.

Foujita hade pottfrisyr, runda sköldpaddsglasögon och stora guldörhängen. En ikonisk look han behöll livet ut, från det att håret var kolsvart till att det blev askgrått.

I sin konst kombinerade Foujita japansk traditionell tuschteknik med västerländskt måleri. Han har gjort sig känd för sina självporträtt samt för sina motiv med katter och kvinnor med mjölkvit hy. Den mjölkvita, pärlemorskimrande finishen åstadkom han genom att blanda kalk och olja med magnesiumsilikat.

I slutet av 1930-talet flyttade Foujita tillbaka till Japan där han blev officiell konstnär åt den kejserliga armen.

Tsuguharu Foujita, 1926. Dora Kallmus
(Atelier d'Ora) © Photoinstitut Bonartes.

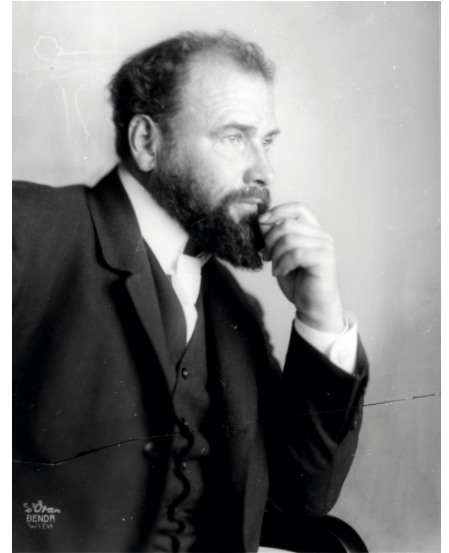
GUSTAV KLIMT (1862–1918)

Konstnären Gustav Klimt föddes som det andra barnet i en syskonskara av sju. Tillsammans med sin bror Ernst utbildade han sig på konstskola och därefter öppnade de en ateljé tillsammans. Bland deras första beställningar fanns takmålningar till Wiens nyöppnade Burgtheater, vilka lovordades av kejsaren Frans Joseph I.

Klimts konst har varit avgörande för utvecklingen av den moderna konsten, för det abstrakta måleriet samt kubismen. År 1897 är han en av de som grundar Wienersecessionen. Hans motivval rörde sig ofta inom mytologins sfär, inte sällan med en erotisk ton. Genom erotiken protesterade han mot det sena 1800-talets skenheliga moral. Inspirationen kom också från andra delar av världen. Han samlade på etnografiska föremål och i hans ateljé, ritad av Josef Hoffmann från Wiener Werkstätte, fanns bland annat möbler från Kina, sidentyger från Indien och träskulpturer från Afrika.

Hans far var guldgravör och kanske är Klimts *Kysen* från 1907-1909 där han använt sig av bladguld, hans mest kända verk. Han inspirerades också av de berömda guldmosaikerna i Ravenna, som han besökte 1903. I denna världsberömda målning figurerar hans livskamrat Emilie Flöge, som vi berättar mer om i utställningen.

Porträttfotot av Gustav Klimt var ett av de som ställdes ut på Madame d'Oras första utställning på Kunstsalon Heller, våren 1909.

Gustav Klimt, 1908. Dora Kallmus
(Atelier d'Ora)
© Österreichische Nationalbibliothek.

KARL KRAUS (1874–1936)

Kraus var österrikisk författare, journalist och satiriker. Han grundade år 1899 den samhällskritiska och satiriska tidskriften *Die Fackel* (Facklan). Där publicerade han kortare kritiska texter om saker i dagspressen som han reagerat på.

Kraus föraktade aristokratin, borgerskapets materialism, kommersialism och samhällets fördummande, vilket han menade yttrade sig särskilt i dagstidningarna. Kvinnors frigörelse jämlikhetskampen och kvinnor i allmänhet kommenterade han gärna, ofta i förminskade ordalag. Till exempel med citat som:

”Kosmetika är vetenskapen i en kvinnas kosmos.”

”En kvinna är mer än sitt yttre. Även underkläderna är viktiga.”

Han var som fixerad vid det tyska språket och i hans över 900 publicerade nummer av *Die Fackel* sägs det inte finnas ett enda korrekturfel. Bland de kulturpersonligheter som bidrog till innehållet i hans tidskrift fanns bland andra konstnären Oskar Kokoschka, arkitekten Adolf Loos samt författarna Oscar Wilde och August Strindberg.

Kraus drama *Die letzten Tage der Menschheit* (Mänsklighetens sista dagar), där han fördömer första världskriget, brändes på bokbålen runt om i Nazityskland 1933.

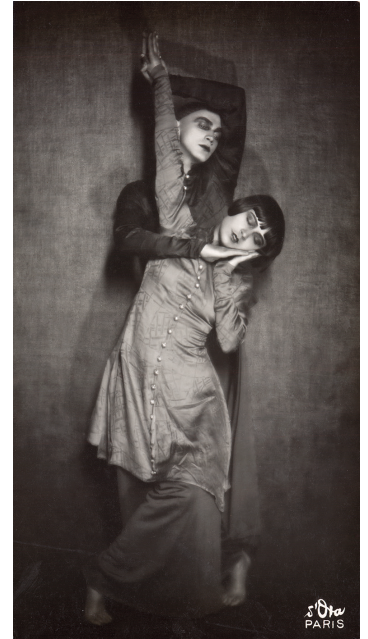
Karl Kraus, 1908. Dora Kallmus (Atelier d'Ora)
© Österreichische Nationalbibliothek.

HARALD KREUTZBERG (1902–1968)

Kreutzberg var en tysk dansare och koreograf. Han ses som banbrytande inom modern tysk dans med koreografier innehållande humor, pantomim och masker. Kreutzberg var sällan långt från det demoniska och makabra i sin konst. Han inkorporerade även feminina element i sina koreografier, vilket inspirerade manliga dansare att bryta stereotyper inom dans.

Tillsammans med Yvonne Georgi turnerade han i USA, Europa och Kanada. Han var en av få tyska dansare som under andra världskriget kunde fortsätta att dansa på grund av att han hade en god relation till nazisternas propagandaministerium.

År 1955 öppnade han en egen skola i Bern, Schweiz, där han undervisade till 1959.

Harald Kreutzberg & Yvonne Georgi,
c. 1927. Dora Kallmus (Atelier d'Ora)
© Photoinstitut Bonartes.

TAMARA DE LEMPICKA (1898–1980)

Lempicka var en polsk modernistisk konstnär vars porträtt i distinkt art deco-stil är världsberömda. Hennes oljemålningar föreställande hennes kvinnliga älskare Ira Perrot har de senaste åren nått rekordsummor på internationella auktionshus.

År 1913 träffade hon sin blivande make, Tadeusz Łempicki, i St. Petersburg. Mannen fängslades under ryska revolutionen 1917, men med hjälp av Sveriges konsul frigavs han och paret flydde därefter till Paris. Där började hennes karriär. Hon var elev till Maurice Denis och André Lhote och gjorde sig snart ett namn som konstnär, bland annat som porträttmålare. Under mellankrigstiden utgjordes hennes klientel av författare, konstnärer, forskare och östeuropeisk adel i exil. Konstnären och författaren Jean Cocteau lär ha sagt att hon älskade konst och societeten i lika hög utsträckning.

Lempickas målningar publicerades frekvent i modemagasin där även Madame d'Oras fotografier trycktes, bland annat i *Harper's Bazaar* och i tyska *Die Dame*.

I mitten av 1930-talet gifte sig Lempicka med Raoul Kuffner, en förmögen ungersk baron. Både han och Tamara hade judisk bakgrund, och när de antisemitiska vindarna drog över Europa tog de 1939 beslutet att bosätta sig i USA. Lempicka dog i Mexico 1980. Innan hon dog bad hon sin dotter att sprida hennes aska i vulkanen Popocatépetl.

Tamara de Lempicka, 1933. Dora Kallmus (Atelier d'Ora) © Photoinstitut Bonartes.

ALMA MAHLER (1878–1964)

Alma Mahler (f. Schindler) föddes i en familj där det fanns utrymme för kreativitet, musikalitet och socialt umgänge. Hennes far var landskapsmålare och hennes mor sångare. I hemmet umgicks Wienersecessionens medlemmar; arkitekter som Joseph Maria Olbrich, Josef Hoffmann samt konstnärerna Koloman Moser och Alfred Roller. Hennes första förälskelse var i Gustav Klimt, och bland hennes partners finns konstnären Oskar Kokoschka samt kompositörerna Alban Berg och Gustav Mahler.

Alma Mahler har kallats för Wiens it-girl. Hon var 22 år vid giftermålet med Mahler, nära tjugo år yngre än maken. Hennes komponerande fick ingen egentlig plats i äktenskapet. Maken bad henne, i samband med förlovningen, att upphöra med sitt komponerande och tyvärr finns endast cirka fjorton lieder/sånger av Alma Mahler bevarade. De är personliga och intima. En av dem är en tonsättning av en dikt av Rainer Maria Rilke.

Gustav Mahler räknas i dag som en av sin tids största kompositörer. På grund av att han var jude förbjöds musiken under andra världskriget men efter 1945 tog hans berömmelse fart. Forskningen kring honom har kantats av ett problem som fått benämningen *The Alma Problem*, vilket beror på att Alma Mahler ändrat, förvanskat och gjort sig av med brev och andra skriftliga källor paret emellan. Hon var angelägen om att hon själv, och parets röriga äktenskap, skulle framstå på det sätt hon ville.

Alma Mahlers andra giftermål var med Bauhausarkitekten Walter Gropius. Tillsammans fick de en dotter, Manon, som dog i sviterna av polio vid 18 års ålder. Det var till henne kompositören Alban Berg tillägnade sin berömda violinkonsert *Till minnet av en ängel*.

Alma Mahler, 1909. Dora Kallmus
(Atelier d'Ora)
© Österreichische Nationalbibliothek.

ANNA PAVLOVA

(1881–1931)

Pavlova föddes i Sankt Petersburg, Ryssland. Hon var, trots familjens svåra ekonomiska förhållanden, fast besluten att bli prima ballerina, något hon också lyckades med. Genom familjens stöd, hårt arbete och stor viljekraft kom hon att bli sin tids största ballerina.

Pavlova var bland annat känd för sin tolkning av den döende svanen i Pjotr Tjajkovskijs balett *Svansjön*. Hon hade egna svanar i sin trädgård i London för att kunna studera dem på nära håll. År 1911 startade hon ett eget företag vilket innebar att hon kunde påverka och koreografera det hon framförde på scenen.

Ballerina Pavlova var berömd i en stor del av världen och fram till sin död 1931, reste hon oavbrutet världen runt. Hon uppträdde i Europa, USA, Sydamerika och Australien. I Sverige var hon tre gånger.

Carl Milles, som var road av dans och hur dansares rörelser gick att fånga i brons, tolkade henne i en skulptur året efter hennes död. Förslaget var att man i Regents Park i London skulle upprätta ett minnesmärke över henne i form av en fontänskulptur av Milles. Pavlovas änkling Victor Dandr  försökte införskaffa medel för att realisera minnesmärket och det togs upp till diskussion i brittiska parlamentet, men blev aldrig utfört.

Anna Pavlova, 1913. Dora Kallmus
(Atelier d'Ora)
Österreichische Nationalbibliothek.

ANNA SACHER (1859–1930)

Anna Sacher (f. Fuchs) var en färgsprakande hotellmagnat som fick det exklusiva Hotel Sacher i Wien att bli ett av de mest omtalade hotellen i Europa.

Prins Klemens Wenzel von Metternich (bror till Pauline von Metternich vars foto av d'Ora visas i utställningen), bad 1832 den unge lärlingen Franz Sacher att skapa en dessert till sina gäster. Kocken var sjuk och ansvaret hamnade hos den unge 16-åringen. Resultatet blev Sachertårtan som än i dag serveras världen runt, inte minst på hotellet i Wien. Anna Sacher gifte sig med Franz Sachers son, hotellägaren och restauratören Eduard Sacher. Vid makens död 1892, blev hon ägare till hotellet och byggde under de följande åren upp det världsberömda Hotel Sacher.

På fotografiet taget av Madame d'Ora ses hon tillsammans med två av sin bulldogs, vilka hon födde upp i egen kennel. Sacher dog på sitt hotell 1930 och Wiens invånare hedrade henne i tusental i en kortege till hennes begravning.

Anna Sacher, 1907. Dora Kallmus
(Atelier d'Ora)
© Österreichische Nationalbibliothek.

ANNA MAY WONG (1905–1961)

Wong Liu-Tsong föddes i Los Angeles. Hon var tidigt intresserad av skådespeleri och film och antog namnet Anna May Wong. I en tid då kinesiska karaktärer i Hollywood spelades av vita skådespelare med så kallat yellowface, blev Wong den första kvinnan att bryta den trenden. Hon kom att bli den första stora kinesisk-amerikanska Hollywoodstjärnan, känd för sitt skådespeleri och sin känsla för mode. Trots sin popularitet fick hon dock stereotypiska roller i Hollywood och förbjöds att på filmduken kyssa någon med annat ursprung än hennes eget. Amerikansk-Kinesiska roller tenderade att framställas diskriminerande, som antingen tragiska eller som illasinnade karaktärer. Denna rasism fick henne att lämna USA för Europa under några år.

Anna May Wong, c. 1929. Dora Kallmus
(Atelier d'Ora) © Photoinstitut Bonartes.

Hon kom under sin karriär att medverka i hela sextio filmer, bland vilka kan nämnas *Shanghai Express* (1932) med Marlene Dietrich i huvudrollen. Hon spelade även in dokumentärfilmer om Kina och i flertalet tv-serier under 1950- och 60-talen.

Anna May Wong dog i en hjärtattack i Santa Monica, 1961. Hon hade innan sin död länge lidit av en leversjukdomen.